

ՀԱՅ ԳՐԻ ԵՒ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ՅՈՒՆԵԼԵԱՆԸ*

Այս տարի հայ ազգը ձեռնարկեց հայ տպագրութեան շուրջհարիւրամեակը տօնելու, որ առիթ եղաւ նաև հայ գրի զիւտի յիշատակը արծարծելու: 1912 թուի հոկտեմբերի 13-ին արտշուած էր երկու պատմական խոշոր երկ-ւոյթների յորելենական տարին սկսել՝ գրերի զիւտի տօնի հետ կապելով նաև քրիստոնէութեան դարգացման պատմութիւնը Հայաստանում: Այսպէս են հաշոււմ՝ ազգային եկեղեցական-գրական աւանդութեան վերայ հիմնուելով:

Ներկայ հայութիւնը՝ տօնելով իւր քրիստոնէական-քուլթուրական վերածնութիւնը իրրև ազգային տօն, ջանք չի խնայում նաև տալու նրան գիտական բնաւորութիւն: Եւ ինչպէս ս. Էջմիածնի «Արարատ» պաշտօնական ամսագրից (1912 թ. 861 եր.) երևում է՝ հայ գրի ու տպագրութեան մեծ յորելենի առթիւ, ծրագրւում է մի շարք կրթական և գիտական ձեռնարկութիւնների սկիզբը դնել:

Տօնի կազմակերպութեան ձեռներեցութիւնը պատկանում է Ռուսահայերին, յորելենական հանդէսների կեդրոնատեղին ընտրուած է ս. Էջմիածինը՝ ամենայն Հայոց կաթուղիկոսների աթոռանիստը, ուր խմբուած են հայ եկեղեցական-ազգային լուսաւորութեան գործին նուիրուած լուսադոյն ոյժերը ի դէմս վանքի ուսումնական միարանութեան և Գէորգեան հոգևոր ձեմարանի ուսուցչական խմբի: Ընտրուած է կեդրոնական յորելենական յանձնաժողով, որին պիտի օժանդակէ նաև յիշեալ հոգևոր ձեմարանի մանկավարժական խորհուրդը: Ամեն ջանք դործ է դրւում այս տօնը համայնական դարձնելու համար, ուստի և հրա-

*Պրոֆ. Ն. Մառի այս յօդուածը, որի ազատ փոխադրութիւնն էնք տալիս, տպուած է «Христіанскій Востокъ»-ի III. պրակի մէջ:

ւիրուում են մասնակցելու ոչ միայն հայ-լուսաւորչական եկեղեցու անդամները, այլ և կաթողիկոս բողոքական հայութիւնը, առաւելապէս ի հարկէ Վենետիկի և Վիեննայի Մխիթարեան ուխտերը որոնց շատ բան պարտական է յատկապէս հայազիտութիւնը որի շնորհիւ նաև՝ որոշ շախմատի եւրոպական գիտութիւնը, յատկապէս նրա պատմական և պատմական-գրականական ճիւղերը: Մամուլի ասելով յորելնական հանդէսներին պիտի հրաւիրուին նաև օտար ծագում ունեցող հայազէաներ:

Այս մեծ տօնը գանուում է ամենայն Հայոց Հայրապետի՝ Տ. Տ. Գէորգ Ե-ի բարձր հովանաւորութեան ներքոյնա է սահմանել տեւական յորելնական հանդէսներ որոնց փայլուն և փառաւոր մոմենտները ձգուած են տարեվերջին:

Աներկրայ է, որ գրերի գիւտը՝ թէ հայ ժողովրդի համար և թէ մանաւանդ համամարդկային տեսակետով, աւելի մեծ նշանակութիւն ունի և աւելի մեծ ստեղծագործական բնաւորութիւն է կրում քան թէ հայ տպագրութեան արուեստը: Հայ գիրը ոչ միայն գրացի ազգերի քրիստոնէական գոյրութեան նախապատճառ է եղել՝ այլ ստեղծել է նաև հին Հայաստանում հայ լեզուի քրիստոնէական գրականութիւնը որ յառաջ է բերել կրօնական և մտաւոր շարժում և ահա այս քուլթուրական ազգայններն են, որ հանել են հայ ժողովրդին ազգային շահերի նեղ սահմաններից և տուել նրան համամարդկային նշանակութիւն: Հայ գրի շնորհիւ՝ հայութիւնը հիմնադիր է հանդիսանում ինքնուրոյն աստուածարանական մտքի, ձգում է իւր լուսման քրիստոնէայ արևելքի քուլթուրայի գանձարանը, որով նաև միանդամայն համամարդկային յառաջխաղացման գանձարանը: Գրի արդիւնք եղող գրական յիշատակարանների շնորհիւ է, որ մինչև այսօր էլ թափուում են պատմական գիտութեան գանձարանը կենդանարար գիտութեան նորանոր փտակներ:

Ո՛չ հանդէսներին նախապատրաստութեան և ոչ էլ նոցա ակորնաւորութեան շրջանում մենք չենք նշմարում հայ գրի

զիւտի տիեզերական նշանակու թեան մասին որ և է իրական
ակնարկի բայց և այնպէս երկու խոշոր քույթուռական
պատմական երևոյթներին նուիրուած խոհուն ծրագրուած
հանդէսները անկասկած երեան կհանեն՝ և արդէն իսկ հա-
նում են զիտական հարցեր: Եւ մենք՝ ի նկատի առնելով
մեր թերթի նպատակը, ցանկանում ենք կատարեալ յա-
ջողութիւն առաջիկայ հանդէսներին՝ այն յուսով որ նոքա
յառաջ կրեքեն հայ ժողովրդի լայն շրջաններում ազգային
հետաքրքրութիւն դեպի հայագիտութիւնը, սէր կծնեն հայ
ուսանողութեան սրտում իւրացնելու նորա ներկայ բարդ
եղանակները և կնպաստեն սեփականացնելու՝ շնորհիւ ներ-
կայ արևելագիտութեան, լայն հորիզոնների ներքոյ արդէն
իսկ յուսարանուած և ստուգուած փաստերը:

Կը կամենայինք հաւատալ, որ հեռու չէ այն ժամա-
նակը երբ երկու յորեկեաններից հիմնականը այն է հայ
զրի զիւտը հնարաւոր կլինի ամեն ինչ որպէս զիտութեան
տօն, և որ՝ մինչև այն ժամանակ, հնար կլինի՝ մասնա-
գէտների միահամուռ ջանքերով՝ ստեղծել նորա իսկական
պատմութիւնը, փոխարէն ներկայ ազգային պատմական
կաղապարման:

Թարգ. Դ. Վարդ. Ձեօրէքչեան